

„ÉLETRE ÍTÉLVE” – SOROZATGYILKOSOK A RÁCSON INNEN

I. rész

A Börtönügyi Szemle 2016/1. számában áttekintettük a sorozatgyilkosok¹ „rácson túli” életével és aktivitásával kapcsolatos főbb kérdésköröket. Átfogó képet adtunk a „sorozatgyilkos” kifejezés eredetéről és jelentéséről; tárgyaltuk a sorozatgyilkosok általános jellemzőit; valamint ismertettük a tipizálásukra vonatkozó főbb elképzeléseket; majd a női sorozatgyilkosok jellemzőit gyűjtöttük össze. A jelenlegi számban a sorozatgyilkosok „rácson inneni” életének nemzetközi és hazai jellemzőit vizsgáljuk. A következő Szemlelében pedig a sorozatgyilkosok többségét is érintő tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés (TÉSZ) alig több mint másfél évtizedes múltját elemezzük, górcső alá vesszük a jelenlegi gyakorlatot, és javaslatokat fogalmazunk meg a jogintézmény megváltoztatása érdekében.

In the 2016/1 issue of the Hungarian Prison Review we discussed the main issues related to the activities and life of the serial killers before their lock-up. We gave a comprehensive picture about the origin and the meaning of the term “serial killer”; we discussed the general characteristics of the serial killers. We gave an overview about the main ideas on how to make distinctions and how to classify them into different types, and we examined the features of the female serial killers. In this current issue we examine the characteristics of the lives of serial killers behind both international and Hungarian bars. In the following issue we will analyze the “real life imprisonment”, which has just over fifteen years of past to look back on. This sentence is imposed to the majority of the serial killers; we will examine its past, its current practices and will formulate proposals in order to change this legal institute.

¹ Az egységes értelmezés érdekében jelen tanulmányunkban is megadjuk a sorozatgyilkos definícióját: „Sorozatgyilkosnak azt tekintjük, aki legalább három egymástól elkülönülő alkalommal, legalább három különböző helyszínen, három, vagy több ember sérelmére követ el gyilkosságot úgy, hogy közben eltelik annyi idő, amennyi az elkövető érzelmi lenyugvásához szükséges”. (Douglas és mts., 1992)

A sorozatgyilkosok bebörtönzésének nemzetközi tapasztalatai

Sorozatgyilkosok büntetési tételei a nagyvilágban

A sorozatgyilkosok bebörtönzésének időtartamában, körülményeiben és tartalmában rendkívüli eltérések tapasztalhatóak az egyes országok között. A sok eltérés mellett tulajdonképpen az egyetlen azonosság, hogy az ilyen bűncselekmény mindenütt felháborítja a lakosságot, és az elkövetőkkel szembeni rendkívül szigorú – többször abszurd – ítéletek meghozatalára sarkallja a bíróságot:

Moses Sithole egy dél-afrikai sorozatgyilkos, aki 1997-ben megkapta a világ eddigi leghosszabb ítéletét erőszakos bűncselekményért. Összesen 38 gyilkosságot tudtak rábizonyítani: mindegyikért 50 évnyi szabadságvesztés büntetést kapott; az elkövetett 40 szexuális erőszakért egyenként 12 évet; valamint további 6 rablásért 5-5 évet. Az ítélete mindösszesen 2410 év. A bíró külön meghatározta az ítélethozatalkor, hogy leghamarabb 930 év letöltése után vizsgálhatják meg a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét!

Hasonló módon felfoghatatlan Maoupa Cedric Maake ítélete, aki 1996 és 1997 között, egy év leforgása alatt legalább 27 férfit és nőt gyilkolt meg Dél Afrikában, Johannesburg környékén. Tetteiért a bíróság 27 életfogytig tartó ítélettel sújtotta, ami 1159 év és 3 hónap időtartamot jelent.

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a sorozatgyilkosokat sújtó ítéletek kiszabásakor a feltételes kedvezmény lehetőségének biztosítására tett bírói „engedménnyel” szinte minden esetben találkozunk. Álláspontunk szerint az ilyen gyakorlat pozitív törvényhozói szándékot jelenít meg – egyetlen elítéltet sem kívánnak automatikusan kizárni a szabadulás elvi lehetőségéből – azonban az adott ítéletek hossza miatt az ilyen „kedvezmény” biztosítása legtöbbször kontraproduktív, de legjobb esetben is cinikus. Az előzőekben ismertetett esetek mellett a mexikói Juan Vallejo Corona, alias „Machetas Gyilkos” példája is alátámasztja véleményünket, aki 1971-ben Kaliforniában három hónap alatt 25 férfi meggyilkolásáért 25 életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést kapott – ez megközelítően 1000 évet jelent –, de feltételes kedvezmény lehetőségével. Úgy gondoljuk, hogy nem kell részletesen indokolnunk az ilyen gyakorlat értelmetlenségét; a feltételes kedvezmény jogintézményének ily módon történő teljes degradálását – hiszen ez az eljárás módjával sem jobb, mint a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés (továbbiakban: TЭСZ), sőt cinizmusa miatt még rosszabb is annál.

A szélsőséges ítéletek nem csak felfoghatatlanul és értelmetlenül hosszúak lehetnek, de vannak országok, ahol éppen a kiszabható maximális ítélet rövidsége miatt számítanak abszurdnak:

Daniel Camargo Barbosa egy kolumbiai sorozatgyilkos, aki feltételezések szerint Kolumbiában és Ecuadorban több mint 150 fiatal lányt erőszakolt és ölt meg az 1970-es és 80-as években. Először Kolumbiában börtönözték be, de onnan megszökött.

Elkövetett tetteiért 1989-ben Ecuadorban is bíróság elé állították, ahol a számtalan gyilkossága miatt az országban akkor adható leghosszabb ítéletet kapta: 16 (!) évre ítélték. (A sorozatgyilkos végül nem került ki élve a börtönből, mert megölte egy rabtársa, aki az egyik áldozatának rokona volt.)

Az európai büntetési tételek nem ennyire szélsőségesek. Többségükre az „arany középút” érvényesítése a jellemző. Természetesen vannak országok kirívóan alacsony büntetési maximummal (Izland 15 év, Norvégia 21 év, Portugália 25 év), és vannak olyan országok is, amelyek beépítették a büntetési rendszerükbe a TЭСZ-t (pl. Anglia és Wales, Olaszország, Franciaország).²

A sorozatgyilkosok kezeléséről alkotott elképzelések

A 21. század világtendenciájaként tekinthetünk a börtönrendszerek szigorodására. Cavadino és munkatársai szerint a rehabilitációs irányzat válsága tette szükségessé az új utak keresését. Véleményük szerint a legkézenfekvőbbnek a „megérdemelt büntetés”³ filozófiához történő visszatérés tűnt, amely a gyakorlatban azonban a korábbiaknál is határozottabb szigorodást⁴ eredményezett. A döntéshozók a „törvényes rend tisztelete”⁵ ideológia bevezetésére, a fogva tartás szigorú és kemény végrehajtására úgy tekintettek, mint a bűnözés valahára megtalált ellenszerére.⁶ Napjainkban az amerikai büntető igazságszolgáltatás ideológiai ingája mozdul el legerősebben a korlátozás és büntetés irányába.

A sorozatgyilkosok büntetésének végrehajtásában – ha lehet – még karakteresebben megjelennek a szigorítás jelei. Ennek csak egyik oka a fent bemutatott büntető igazságszolgáltatási filozófia és az ebből következő gyakorlat szigorodása, a másik ok az, hogy a sorozatgyilkosok kezelésének lehetséges eredményével kapcsolatban a szkeptikusok vannak túlsúlyban.

Hickey szerint általánosnak tekinthető az a felfogás, miszerint a büntető igazságszolgáltatásnak napjainkban már nem a rehabilitáció a célja, sokkal inkább a bűnözők egyszerű összegyűjtése és megbüntetése azért, amit tettek. Ez a megközelítés fokozottan helytállónak tűnik a sorozatgyilkosok vonatkozásában. Sokan úgy gondolják, hogy a gyilkosok kezelése – függetlenül attól, hogy sorozatgyilkosokról van-e szó – nagyon csekély eséllyel kecsegtet.⁷ Mások egyszerűen úgy fogalmazzák, hogy a sorozatgyilkosok nem rehabilitálhatóak.⁸

Hickey nézőpontja szerint a kezelés várható eredményessége erősen kétséges. A szerző egyetért azokkal a kutatókkal, akik szerint a sorozatgyilkosok pszichológiai sérülései olyan kiterjedtek, hogy az már eleve kizárja a gyógyulást. A kezelés eredményeként maximum a következő két dolog valamelyikét érhetik el; (1) legjobb eset-

2 Nagy I. (2013)

3 Megérdemelt büntetés – „just deserts”

4 Határozott szigorodást - „new punitiveness”

5 Törvényes rend tisztelete / büntetés mindennekfelett – „law and order”

6 Cavadino, M., Dignan, J., Mair, G. (2013)

7 Hickey, E. W. (2002)

8 Koppel, R. D., Birnes, W. J. (1997)

ben a kezelés hatására egy sorozatgyilkos képes lesz szocializálódni egy nyitottabb börtönkörnyezethez, illetve a társaihoz; (2) a legrosszabb esetben a kezelés hatására a sorozatgyilkos pszichológiailag egészségesnek tűnhet a többiek szemében, és így képes lesz másokat manipulálni.⁹

Lehetséges-e a kezelés a pszichopata sorozatgyilkosok számára ?

Jelentős szakirodalmi támogatottsága van annak a nézetnek, miszerint a szexuális jellegű sorozatgyilkosságok elkövetői szignifikánsan pszichopáták.¹⁰ A hazai sorozatgyilkosok között is van egy fő, akinek az esetében egyértelműen kimutatható a bűnelkövetés szexuális indíttatása. Már csak ezért is indokolt feltenni a kérdést, hogy milyen esély van arra, hogy a szociopata sorozatgyilkosok személyiségében olyan kedvező változás következhet be a bebörtönzés ideje alatt, ami valószínűsítheti a későbbi „normális és törvénytisztelő” életvezetés kialakulását?

Scott szerint a Hickey által a sorozatgyilkosokra vonatkoztatott „manipulációs veszély” még fokozottabban áll fenn a pszichopata sorozatgyilkosok esetében, mivel a pszichopáták rendkívül manipulatívak, és könnyen elnyerik mások bizalmát. Könnyedén játszanak meg érzelmeket, annak ellenére, hogy képtelenek ténylegesen érezni azokat, valamint teljesen átlagosnak tűnnek a gyanútlan emberek szemében. Néhányan annyira jók a manipulációban és az alakutánczásban, hogy az érintettek sosem gyanítják valódi természetüket.¹¹ Ezt az álláspontot osztja Stone is, aki elsősorban a pszichopata sorozatgyilkosokkal foglalkozó tanulmányában – számos meg-
rázó példa felsorakoztatásával – arra a veszélyre figyelmeztet, hogy az ilyen elkövetők a letartóztatásukat követően a kivizsgáló központokban, vagy a börtönben könnyedén becsapják és/vagy megtévesztik a szakorvosokat és a büntetés-végrehajtási alkalmazottakat is. Egy bizonyos idő elteltével elhittetik a szakemberekkel, hogy ők már „megtanulták a leckét”, és készek arra, hogy visszatérjenek a társadalomba. Sajnálatosan a hatóságok ilyen végzetes hibái a leendő új áldozatok életébe kerülhetnek.¹²

Scott egy másik tanulmányában arra a sommás véleményre hívja fel a figyelmet, miszerint a mentális problémákkal foglalkozó szakemberek meghatározó hányada arra a kérdésre, hogy a pszichopátia gyógyítható-e, határozott nemmel felel. A szerző hozzászól még, hogy szerinte a pszichopátákat lehet képezni és irányítani, meggyógyítani azonban nem.¹³ Dr. Blackwood, a King's College vezető törvényszéki pszichiáterének és munkatársainak álláspontja teljesen egybeesik Scott szakmai véleményével. Blackwood hozzászól még, hogy nézete szerint a pszichopáták nem félnek a bebörtönzés okozta fájdalomtól és nem törődnek a társadalom stigmatizációjával. A pszichopáták közömbösek a társadalom elvárásaival szemben és elutasítják a bűnözői magatartásukra vonatkozó rosszallást. Érzéketlenek és érzelemmentesek, egysze-

9 Hickey, E. W. (2002)

10 Beasley, J. O. (2004); Douglas, J., Olshaker, M. (1988); Gretton H. M. és mtsai, (2001); Langevin R. (2003)

11 Scott, A. B. (2014/a)

12 Stone, M. H. (2006)

13 Scott, A. B. (2014/b)

rúen nem úgy reagálnak a büntetésre, ahogy az átlagemberek teszik. Ebből következően a börtönben lévő felnőtt pszichopatakat lényegesen nehezebb rehabilitálni, mint az olyan bűnelkövetőket, akiknek nincs antiszociális személyiségzavara, vagy ha van, akkor az enyhébb fokú.¹⁴

Morana¹⁵ és szerzőtársai is arra figyelmeztetnek, hogy a társadalom nem tolerálná egy szabadon bocsátott sorozatgyilkos újabb erőszakos, vagy életellenes bűncselekményét. Az emberek – azoknak a bűnelkövetőknek a számára, akik a szemükben a sorozatos gyilkosságaikkal az emberiség „javíthatatlan” ellenségévé váltak, és így állandó veszélyforrást jelentenek, kizárólag az életfogytig tartó bebörtönzést tartják elfogadhatónak.

A másik pólusú vélemény talán legkarakteresebb képviselői Morton és Hilt. Álláspontjuk szerint: „a sorozatgyilkosok – mint az összes emberi lény – az öröklésük, a neveltetésük és a fejlődésük egész során hozott döntéseik „terméke”. A szerzők megközelítése eddig a pontig statikus is lehetne, azonban – jelentős pedagógiai optimizmusról tanúbizonyságot téve – hangsúlyozzák, hogy „az ember folyamatos változásban van fogamzásának pillanatától a haláláig. Magatartásunkat a beérkező és feldolgozott ingerek alapján a központi idegrendszerünk befolyásolja. Neurobiológusok szerint az idegrendszerünk érzékeny a környezetünkre, ezért feltételezik, hogy minden egyén idegrendszere az egész élet folyamán formálódik”.¹⁶

A pszichopata sorozatgyilkosok magatartásának kedvező irányú befolyásolására Scott azért lát némi esélyt, mert a pszichopatakat a büntetésre nem a megszokott módon reagálnak. Esetükben a jutalmazás központú kezelés látszik célravezetőnek. Véleménye szerint számos példa van már arra, hogy az ilyen stratégia alkalmazása eredményes a pszichopata körében zártintézeti viszonyok között. A pszichopata fogvatartottak a jutalmazás központú kezelés során a jó magaviseletük eredményeként olyan apró kiváltságokat szerezhetnek meg, mint extra időtartamú TV nézés, társasjátékok, illetve más mellékes kedvezmények, mint például a kedvenc ételük.¹⁷

A sorozatgyilkosok kezelésének gyakorlati megoldásai a nagyvilágban

A börtönrendszer állapotából eredő kudarcok

A világ több pontján történt számos olyan – a sorozatgyilkosokkal kapcsolatos – eseményről tudunk, melyek felszínre hozták egy-egy büntetés-végrehajtási intézet teljes alkalmatlanságát a súlyos bűncselekmények elkövetőinek fogvatartására vonatkozóan, de az is előfordult, hogy egy adott ország teljes börtönrendszeréről kaptunk lesújtó helyzetképet.

14 Rogers, T. és mtsai (2008)

15 Morana, H. C. P. és mtsai (2006)

16 Morton, R. J., Hilt, M. A. (2006) p. 11.

17 Scott, A. B. (2014/a)

Elképesztő állapotok uralkodhatnak például Brazíliában, ahol egy hírhedt sorozatgyilkos – Pedro Rodrigues Filho, aki összesen 71 ember meggyilkolásáért 128 évnyi ítéletét töltötte – a börtönviszonyoknak „köszönhetően” elítéltként is képes volt folytatni ámokfutását. A börtönben először saját apját ölte meg – aki szintén emberölésért töltötte büntetését –, majd további 47 fogvatartott társát.

A sorozatgyilkosokat – legalábbis a büntetésük első időszakában – szinte minden országban maximális biztonsági körülmények között, a többiekétől elkülönítve tartják fogva. Ennek ellenére sok esetben nem tudják megelőzni a további gyilkosságokat. Talán a legmegdöbbentőbb az USA-ban fogva tartott Gaskins esete. Ezt a sorozatgyilkost az USA déli államaiban 80-90 autóstoppos megöléséért először halálra ítélték, majd ezt az ítéletét életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatták. Gaskins tovább folytatta a gyilkolást. Ő volt az első elítélt az Egyesült Államokban, aki a halálson képes volt megölni egy rabtársát. Gaskinst végül – éppen ezért a gyilkosságért – 1991-ben kivégezték.¹⁸

A sorozatgyilkosok sérelmére a rabtársak által elkövetett emberölések viszonylag nagy számban fordulnak elő. Ez a tény már önmagában is elgondolkodtató, hiszen ezek a leszámolás jellegű gyilkosságok többnyire maximális biztonságú egységekben, vagy minimum a mi terminológiánk szerinti fegyház fokozatnak megfelelő elhelyezési körülmények között történnek meg. A cselekmények háttérében a bosszútól az intézeti erőszakon át egészen a pozícióharcig számos ok húzódik meg. Példaként felsorolunk néhány hírhedt sorozatgyilkost, akiket rabtársai a börtönökön belül öltek meg:

- Ausztrália, Victoria állam: Carl Anthony Williams (2010);
- Ecuador: Daniel Camargo Barbosa (1994);
- Kanada: Léopold Dion (1972);
- Spanyolország: José Antonio Rodríguez Vega (2002);
- USA, Kalifornia állam: Thor Nis Christiansen (1981);
- USA, Wisconsin állam: Jeffrey Lionel Dahmer, alias Milwaukee Kannibál (1994).¹⁹

A felsorolásból látszik, hogy a probléma kontinenseken áthúzódó és permanens jellegű.

(A hazai helyzet a sorozatgyilkosok sérelmére elkövetett emberölések vonatkozásában összehasonlíthatatlanul jobb, ugyanis sem a vizsgált időszakban, sem korábban ilyen esemény Magyarországon nem történt.)

¹⁸ Greig, C. (2005)

¹⁹ Lásd bővebben: R v Williams (2007); Lane, B., Gregg, W., (1996); Raine, A., Sanmartin, J., (2001); Santa Barbara News Press (1981); Norris, J. (1992); Dvorchak, R. J. (1991)

Sorozatgyilkosok a magyar börtönökben

Nyilvántartási anomáliák

Kutatásunknak már kezdeti szakaszában egy alapvető problémával szembesültünk: senki sem tudta megmondani, hogy hány sorozatgyilkos van ma a magyar büntetés-végrehajtás intézményrendszerében. Annak ellenére, hogy a fogvatartotti adatok közötti kereséshez egy nemzetközileg elfogadott definíció alapján láttunk hozzá, hamar meg kellett tapasztalnunk, hogy kész adatsorok nem állnak rendelkezésre. A hazai nyilvántartási rendszer a 2012. C. törvény kategóriáira épül, a Btk. pedig nem ismeri a „sorozatgyilkos” bűncselekményi kategóriát. Nem maradt más számunkra, mint egy lépésről lépésre történő szűkítés alkalmazása.²⁰

Az általunk meghatározott tárgynapon (2016. január 12.) a fogvatartotti összlétszám: 17388 fő volt. A teljes fogvatartotti populációból kiemeltük az előzetesen letartóztatottakat, hiszen az ártatlanság vélelmét semmilyen módon sem kívántuk csorbítani. (A tárgynapon egy fő olyan előzetesen letartóztatott személy volt, akit a sorozatgyilkosság definíciójában leírt jellemzőknek megfelelő bűncselekmény elkövetésével vádoltak. A tanulmányban semmilyen vonatkozásban sem foglalkozunk vele, jellemzői nem kerültek be az adatsorokba.) A további munkánk során a fennmaradó 13171 fő jogerősen elítélte, 235 fő elzárást töltőre és 162 fő kényszergyógykezeltre koncentráltunk. A következő lépés az életellenes bűncselekmények²¹ elkövetőinek kiszűrése volt. Megállapítottuk, hogy a tárgynapon 1240 fő jogerősen elítélt, valamint 62 fő kényszergyógykezelt töltött jogerős büntetést, illetve kényszergyógykezelést életellenes cselekmény elkövetése miatt.

A következő lépésként az életellenes cselekmények elkövetői közül kiválasztottuk a „több ember sérelmére” minősített eset elkövetőit (Btk./160/2/f). A szűrést követően 137 főre csökkentettük a vizsgálandó mintát, akik az ország 21 büntetés-végrehajtási intézetében töltik büntetésüket. A központi nyilvántartási rendszer eddig a pontig tudott a segítségünkre lenni. A továbbiakban kutatási módszerként kizárólag az intézetekben található nyilvántartási anyagok manuális feldolgozása maradt, az alap definícióban meghatározott sorozatgyilkosok számának pontos meghatározása érdekében.

Az adatok feldolgozását követően megállapítottuk, hogy a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben 2016. január 12-én 16 fő sorozatgyilkos volt. Közülük 15 fő jogerősen elítélt (№1 – №15²²) és egy fő kényszergyógykezelt (№16). A tanulmány

20 A sorozatgyilkosok számának pontos meghatározása, majd a fogvatartottakról rendelkezésre álló dokumentumok összegyűjtése és esetenkénti pontosítása megoldhatatlan lett volna a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Fogvatartási Ügyek Szolgálatára, a Központi Szállítási és Nyilvántartási Főosztályra, valamint az érintett büntetés-végrehajtási intézetek vezetőinek és munkatársainak közreműködő segítségével. Köszönjük pontos és segítőkész munkájukat!

21 Életellenes bűncselekménynek az alábbi tényállásokat vettük: emberölés, emberölés kísérlete, erős felindulásban elkövetett emberölés, újszülött megölése, magzatelhajtás, öngyilkosságban közreműködés.

22 Tanulmányunkban a hazai börtönökben büntetésüket töltő sorozatgyilkosok esetében nem adjuk meg az elítéltek nevét. A valós nevekhez egy-egy számot rendeltünk, amelyeket mindvégig konzekvensen használunk. Ezzel a megoldással több célt is el kívánunk érni: (1) a személyiségi jogi elvárásoknak eleget teszünk; (2) a számok konzekvens használatával biztosítjuk azt, hogy a különböző kimutatások, illetve táblázatok adatai egy-egy „virtuális” személyhez köthetőek legyenek, így egy esetleges további elemzéshez forrásként korrekt adatokat szolgáltatunk.

további részében főszabályként csak a 15 fő jogerősen elítélt sorozatgyilkos anyagával dolgoztunk. Ez alól négy alkalommal tettünk kivételt: (1) a sorozatgyilkosok bűncselekményeinek motivációs alapú csoportosítása során tértünk ki a kényszergyógykezelt személyre; (2) az öngyilkossági kísérletek elkövetésének elemzése során; (3) a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés (TÉSZ) kiszabási gyakorisága alakulásának szemléltetésekor, valamint (4) a szándékos egészségrontás előfordulása statisztikai mutatóinak kiszámításakor pedig egy másik sorozatgyilkos (№17) adatait is beszámítottuk. Ez a személy azért nincs benne az általánosan vizsgált mintába, mert 2015-ben öngyilkosságot követett el. Ennek ellenére – és részben pont ezért – az utóbbi három kérdés vonatkozásában indokolt és fontos volt az adatainak felhasználása.

A hazai sorozatgyilkosok jellemzői

Csoportosításuk az elhelyezésük és ítéleti időtartamuk alapján

A sorozatgyilkosok elhelyezése jelenleg 6 büntetés-végrehajtási intézetben történik:

Intézet neve	Fő
Budapesti Fegyház és Börtön: №6, №8, №11, №12, №13, №14, №15	7
Márianosztrai Fegyház és Börtön: №10	1
Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön: №9	1
Szegedi Fegyház és Börtön: №1, №3, №4, №5, №7	5
Tiszalöki Országos Bv. Intézet: №2	1
Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet (IMEI): №16	1
ÖSSZESEN	16

A sorozatgyilkosok ítéleti időtartam szerinti megoszlása:

Ítélet időtartama	Fő
Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés (TÉSZ) №4, №5, №7, №8, №9, №11, №12, №13, №14, №15	10
Életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés felülvizsgálat lehetőségével	–
Számos (konkrét években meghatározott) szabadságvesztés büntetés №1, №2, №3, №6, №10, №16	6
ÖSSZESEN	16

A sorozatgyilkosságok elkövetésének motivációi

A nyilvántartási adatok és a hozzáférhető információk alapján feltárt elkövetési motivációk csoportosítását az FBI által széles körben használt²³ típusalkotási rendszer alapján végezzük el:²⁴

Motívum	Fő
Haragvezérelt – szenvedélyes dühöt, vagy gyűlöletet érez a népesség egy adott alcsoportja, vagy akár a társadalom egésze iránt: –	0
Bűnelkövetés, mint vállalkozási forma: №2	1
Pénzügyi nyereségvágy: №1, №3, №5, №10, №11, №12, №13, №14, №15	9
Ideológiai alapú gyilkosság – akik egy speciális faji, nemi, vagy etnikai csoportot támadnak: №7, №8, №9	3
Uralomra törés/izgalmi állapotba kerülés: amikor az elkövető élvezi az áldozat feletti hatalmát és/vagy felizgatja a gyilkolást: №6	1
Pszichózis – amikor az elkövető súlyos elmebetegségben szenved, és a gyilkosságokat éppen a betegsége miatt követi el: №16	1
Szexuális eredetű: №4	1
ÖSSZESEN	16²⁴

A hazai sorozatgyilkosságok kiváltó okainak előfordulási gyakorisága jelentősen eltér a nemzetközi kutatások által kimutatott belső arányoktól. A szexuális indíttatású sorozatgyilkosságok előfordulása a legnagyobb arányú a nemzetközi szinten, míg Magyarországon összesen egy fő (6%) ölt ilyen motivációval. Hazánkban az anyagi haszonszerzés a legmeghatározóbb, illetve a leggyakoribb motívum (kettes és hármas alcsoport; összesen 10 fő, azaz 62,5%).

A továbbiakban a részletesebb elemzés során a vizsgálódásunkat kizárólag a jogerősen elítélt sorozatgyilkosok körére szűkítjük le. Döntésünk háttérben az áll, hogy az IMEI-ben kényszergyógykezelésre beutalt elkövető (№16) bűncselekménye a sorozatgyilkosság kritériumai közül az első két feltételnek ugyan megfelel (összesen négy áldozat; az emberöléseket három egymástól eltérő időpontban követte el), azonban a gyilkosságok között rendkívül kevés idő telt el (a bűncselekményeket három egymást követő napon vitte véghez). Annak ellenére, hogy Douglas és munkatársai²⁵ szerint a „lenyugváshoz” szükséges időmennyiség egyénenként rendkívül eltérő, a naponkénti gyilkolás miatt valószínűsíthető, hogy a cselekmények között a „lenyugvás – megnyugvás” ténylegesen nem következhetett be. Az érintett személy súlyos elmebetegségben szenved, tetteit látomások és hangok vezérelték – a démonnal való egyesülését követően sugallatok hatására irtotta ki szinte a teljes családját. Véleményünk szerint akkor járunk el korrektil, ha az elkövetőt a motivációs alapú kategorizálásnál még

23 Morton, R. J., Hilts, M. A. (2006) p. 18.

24 Jelen esetben mind a 16 élő sorozatgyilkos motivációit kategorizáltuk, tehát az IMEI-be kényszergyógykezelésre beutalt fogvatartott adatait is szerepeltetjük ebben a kimutatásban.

25 Douglas, J. E. és mtsai (1992)

megjelenítjük a sorozatgyilkosok között (mivel a felhasznált tipizálásban van egy külön kategória az elmebeteg elkövetők számára), azonban a tanulmány további részében – éppen elmebetegsége miatt – már nem szerepeltetjük.

A sorozatgyilkosok börtönszocializációjának jellemzői

Álláspontunk szerint a sorozatgyilkosságok a legszélsőségesebb megnyilvánulási formái az erőszakos bűncselekményeknek, a sorozatgyilkosok pedig a legplasztikusabban jelenítik meg az emberölést elkövetők legnegatívabb tulajdonságait. Formállogikai következtetésünk szerint; ha a börtönbüntetés időtartama alatt a sorozatgyilkosok esetében bármilyen – akár a legcsekélyebb – személyiségkorrekciót tudunk elérni, akkor ez a célkitűzés sokkal reálisabb eredménnyel kecsegtet a többi bűnelkövető esetében.

A sorozatgyilkosokról beszélve – az esetek túlnyomó részében – nem lehet a tervezett cél a reintegráció elősegítése. Többségüknek nincs lehetősége szabad emberként visszatérni a normál társadalomba, így esetükben a börtönszocializáció lehet a kizárólagos törekvés.

Kapcsolattartás – kötődés a külvilághoz

Solt Ágnes kimutatta, hogy az elítéltek háromnegyed részének volt olyan kapcsolata, ami megszakadt. Jellemző, hogy az elszakadás oka a barátok, ismerősök és a távolabbi rokonok esetében a távolság és az idő múlása, amelyek hatására lemorzsolódnak az emberek, hiszen közülük sokakban felmerül: nincs értelme az ilyen szűk keretek között tartható kapcsolatnak. A kapcsolat a közvetlen családtagokkal viszont nem a távolság és eltelt idő hatására szakad meg, hanem veszekedésnek, összeveszésnek, válásnak köszönhetően, illetve haláleset következtében. A kapcsolatok megszakadásának okait vizsgálva azt látjuk, hogy jellegzetesen elkülönültek a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, aki esetében a kapcsolatok a közvetlen családtagokkal is a vélelmezett értelmetlenség, hiábavalóság miatt szakadtak meg. A szerző a kutatási jelentésében igazolja azt a feltárt tendenciát, hogy *„a fogvatartottak mentálhigiénés állapota a körülmények hatására folyamatosan romlik. Kiábrándultságuk, reményvesztettségük vagy elkeseredésük az évtizedek folyamán egyre inkább előtérbe kerül.”*²⁶ Ez a folyamat még plasztikusabban jelentkezik a hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítélték esetében, akik *„az évek folyamán introvertáltabbakká, bizalmatlanabbakká válnak. Az önértékelésük alacsonyabbá vált. A szociális aktivitásuk csökken, s egyre inkább jellemző az, hogy mindennapi tevékenységeiket rutinszerűen végzik. Külső kapcsolataik folyamatosan szegényednek el, és szűnnek meg, s ez okozza a legnagyobb nehézséget és a legtöbb kint számukra.”*²⁷

²⁶ Solt Á. (2009) p. 92.

²⁷ Solt Á. (2009) p. 98.

A sorozatgyilkosok esetében nem állt módunkban a baráti és a családi kapcsolatok lazulásának, illetve megszakadásának pontos okait összegyűjtenünk. A rendelkezésre álló dokumentumokból „pillanatfelvételt” tudtunk készíteni, ami a konkrét pillanatnyi helyzetet mutatta.

Kapcsolattartásuk rendezett	Kapcsolattartásuk rendezetlen
№2; №3; №7; №8; №10; №11; №12	№1; №4; №5; №6; №9; №13; №14; №15

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy 7 főnek rendezett (közülük 4 fő TÉSZ-es), míg 8 főnek rendezetlen (közülük 6 fő TÉSZ-es) a kapcsolattartása. Szembetűnő, hogy a rendezetlen kapcsolattartással rendelkezők 75%-ának tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a büntetése, tehát esetükben tetten érhető a külvilággal való tényleges kapcsolattartás meglazulása; valamint az a tendencia, hogy a barátok és hozzátartozók „lemondanak” az érintettekről.

A következő táblázatban a rendezett – rendezetlen kapcsolattartást a letöltött évek függvényében vizsgáljuk.

Eltelt évek	Rendezett	Rendezetlen
0 – 5		№14; №15
6 – 10	№7; №8; №10; №11; №12	№9
11 – 15		№1; №4; №5
16 +	№2; №3	№6; №13

A feltárt összefüggések több vonatkozásban eltérnek a szakirodalomban megfogalmazott előzetes elvárásoktól:

(1) a jelenleg vizsgált mintában 2 fő befogadása történt meg 5 éven belül. Az ő kapcsolattartásuk az eltelt idő viszonylagos rövidege ellenére rendezetlen és esetleges, de minden valószínűség szerint ennek az a legfőbb oka, hogy mindketten külföldi állampolgárok és nem él rokonuk Magyarországon;

(2) a büntetésüket 6-tól 10 éve töltők 86 %-ának (hat főből öt) rendezett a kapcsolattartása. Ez az adat meghaladja az előzetes elvárásokat;

(3) a hazai sorozatgyilkosok körében a 10 éves bebörtönzési időtartam látszik „határkönek” a kapcsolattartás vonatkozásában. Az ennél több időt már letöltöttek kapcsolattartása esetlegessé és rendszertelenné vált. Ez a tendencia megegyezik a szakirodalom által „elvárt” irányultsággal;

(4) a szakirodalmi előrejelzésektől teljesen eltérő példát mutat №2 és №3 esete, akik 21, illetve 18 éve töltik büntetésüket, mégis rendszeres és kiegyensúlyozott kapcsolattartással rendelkeznek. Nagy valószínűséggel ennek a „kivételes” példának a létrejöttében jelentős szerepe van annak, hogy mindkét fogvatartott számos ítélettel rendelkezik, így szabadulásukra reális esély van.

Beilleszkedési nehézségek, a helyzet elutasítása: szándékos egészségrontás – öngyilkossági kísérlet – öngyilkosság

A nemzetközi kutatások mutatói az öngyilkossági hajlam vonatkozásában egyhangzóak. Statisztikailag igazolták, hogy a hosszúidős fogvatartottak körében elkövetett öngyilkosságok száma az idő előrehaladtával növekszik.²⁸ Több szerző hangsúlyozza továbbá, hogy az életfogytig tartó bebörtönzésre ítélték ebből a szempontból fokozott veszélynek vannak kitéve.²⁹

Solt Ágnes a hazai fogvatartottak körében a bevallott öngyilkossági kísérletek alakulását elemezve hasonló eredményre jutott. Következtetése szerint „a börtönben eltöltött évek függvényében folyamatosan nő az öngyilkosságot megkísérlők aránya. Míg az első 8 évben az elítéltek alig több mint tizede kísérelt meg bevallottan öngyilkosságot elkövetni, addig a több évtizedet ült elítéltek csaknem negyedéről mondható el ugyanez.”³⁰ A sorozatgyilkosok esetében vizsgálatunk kizárólag a dokumentált esetek feldolgozásán alapszik, azonban az érintettek elhelyezési sajátosságai és a folyamatos kontroll miatt látencia gyakorlatilag nem fordulhat elő. Esetünkben az adatsorok a „bevallott öngyilkossági kísérletek” szubjektív megítélésénél lényegesen konkrétabbak, így eredményeink – éppen azok objektivitása miatt – pontosabbak és jobban tükrözik a valós helyzetet.

A jelenleg szabadságvesztés büntetést töltő sorozatgyilkosok közül a legkorábbi befogadás 1995-ben történt (№6), így a vizsgálat az utóbbi 21 évre terjed ki. Ebben az időintervallumban egy fő (№17) követett el öngyilkosságot. (Ez az esemény 2015-ben történt.) Statisztikai szempontból ez az előfordulási adat, valamint az érintettek körének száma annyira alacsony, hogy önmagában nem alkalmas messzemenő következtetések levonására, azonban az öngyilkossági kísérletek és a szándékos egészségrontások előfordulásával együtt már statisztikai szempontból is értékelhető adatsort szolgáltatnak.

Fogvatartott száma	Befogadás éve	Öngyilkossági kísérlet		Szándékos egészségrontás	
		előfordulás	időpont	előfordulás	időpont
№12 / TÉSZ	2009	–	–	1 alkalom	2014
№14 / TÉSZ	2011	1 alkalom	2015	2 alkalom	2015
№17 / TÉSZ	2004	befejezett	2015	3 alkalom	1985 ³¹
					2004
					2006

A sorozatgyilkosok körében elkövetett egy öngyilkosság (№17), az egy öngyilkossági kísérlet (№14), valamint a hat szándékosan elkövetett egészségrontó cselekmény (№12 egy alkalommal; №14 két alkalommal,³² №17 három alkalommal) egyértelműen jelzi

28 Frottier, P. és mtsai (2002)

29 Lásd: Liebling, A. (2006) és Borrill, J. (2002)

30 Solt Á. (2009) p. 93. o.

31 Korábbi szabadságvesztés büntetése alatt

32 №14 két egymást követő napon követett el szándékos egészségrontást. Abszurd módon második alkalommal az „életfogyt” feliratot véste a karjába.

az érintettek esetében a helyzet elutasítását, és egyben annak – önmaguk által megélt – elviselhetetlenségét. Úgy érezték, hogy saját maguk ellen fordulva tevőlegesen kell cselekedniük valamit annak érdekében, hogy véglegesen „kimeneküljenek” a számukra elviselhetetlennek megélt helyzetből, vagy legalábbis – az önmaguknak okozott fizikai fájdalom megélésével – enyhítsék a pszichés nyomást. Az érintettek rövidzárlati cselekvéseinek valószínűsíthető okai között találhatjuk, hogy mindhárom elítélt tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltött, és elhelyezésük a HSR körleten, speciális biztonsági körülmények között történt. A maximális biztonsági intézkedések, az állandó és fokozott kontroll, az idő végtelenségének felfoghatatlansága pszichés krízishelyzetet indukált. Garami³³ szerint figyelembe kell venni továbbá, hogy a büntetés súlyának nyilvánvaló következménye lehet a depresszió, melynek elsősorban nehezen megközelíthetőség, öngyilkossági kísérlet lehet a kísérője, illetőleg következménye.

Az érintettek szubjektív és egyre tartósabb „negatív életérzését” tovább erősíthette, hogy kapcsolattartásuk esetleges (ebből a szempontból №12 van a legkedvezőbb helyzetben, mert őt 2-3 havonta látogatják; №14 kapcsolattartása rendezetlen, míg №17 senkivel sem tartott kapcsolatot, számára a kapcsolat a „külső világgal” végérvényesen lezárult). Mindennapjaik monotonására jellemző, hogy egyikük sem vett, illetve vesz részt képzésben, oktatásban, vagy szakképzésben.

Erőszakos jellegű fegyelemsértések/bűncselekmények

A sorozatgyilkosok intézetben belüli magatartásának vizsgálata során az önmaguk sérelmére elkövetett cselekményeik mellett érdemes megvizsgálni a személyzethez, illetve a társaikhoz való viszonyulásuk jellemzőit is. Ennek legjobb indikátora az általuk elkövetett erőszakos jellegű fegyelemsértések száma és jellege.

Fogvatartott száma	Befogadás éve	Erőszakos jellegű fegyelemsértés	
		Időpont	Típus
№1	2001	2006	Fogolyszökés
№2	1994	1999	Személyi állomány tagja elleni erőszak
		2002	Elítélt társ megfenyegetése
		2003	Személyi állomány tagja elleni erőszak
№4/ TЭСZ	2002	2004	Terrorcselekmény előkészülete, fogolyszökés kísérlete, előkészülete
№5 / TЭСZ	2002	2004	Terrorcselekmény előkészülete, fogolyszökés kísérlete, előkészülete
№6	1995	2002	Fogvatartott társ bántalmazása
№14 / TЭСZ	2011	2014	Fogvatartott társ bántalmazása
		2015	Fogvatartott társ bántalmazása
№17 / TЭСZ ³⁴	2004	2007	Fogvatartott társ bántalmazása

33 Garami (1999)

34 № 17 elhalálozott, 2015-ben öngyilkosságot követett el.

Összesen 7 fő (a sorozatgyilkosok 44 %-a) 10 alkalommal követett el erőszakos cselekményt. Ebből 4 fő 5 alkalommal elítélt társ sérelmére követte el tettét (a sorozatgyilkosok 25 %-a), míg 1 fő (№2) két alkalommal a személyi állomány tagját támadta meg. Ezek a cselekmények is sokszorosan meghaladják a „normál” fogvatartotti populáció által elkövetett hasonló fejelemisértések/bűncselekmények elkövetési arányát, azonban a börtönrendszert legjobban veszélyeztető, így számunkra is a legriasztóbb és leginkább figyelemfelhívó cselekménysor a „fogolyszökés” (№1), valamint a „terrorcselekmény előkészülete, fogolyszökés kísérlete, előkészülete” (№4 és №5). Ezeknek a cselekményeknek az elkövetése során az érintettek nem riadnak vissza – sőt esetenként direkt tervezik – a személyi állomány bántalmazását, illetve túszul ejtését, de valószínűsíthetően a meggyilkolását is reális opcióként kezelik. A hazai börtönügy történetében nincs tudomásunk másik olyan fogvatartotti csoportról, ahol ennyire koncentráltan és ilyen magas számban fordulnának elő ezek a súlyos és veszélyes cselekmények. Véleményünk szerint a riasztóan magas elkövetési arány (a sorozatgyilkosok 19 %-a involválódott ilyen cselekménybe – szemben a 2015-ös statisztikai mutatóval, amely szerint a teljes fogvatartotti kör 0,03 %-a követett el ilyen jellegű cselekményt) két alapvető okra vezethető vissza: (1) a 3 elkövető közül 2 fő TЭСZ-es büntetést tölt, tehát számunkra – a jelenlegi szabályozás szerint – a büntetés-végrehajtási intézetből történő kijutásnak nincs legális útja, ráadásul a jelenlegi büntetésük már nem súlyosbítható, tehát praktikusán nincs veszítenivalójuk. (2) Az emberölés számukra nem „életidegen” bűncselekmény, hiszen №1 három főt, №4 kilenc főt és №5 négy főt ölt meg.

Annak az örömteli ténynek, hogy ezeknek a támadásoknak az egyike sem járt súlyos, vagy életveszélyt okozó, illetve halálos kimenetelű sérüléssel, több oka lehet:

- (1) az érintett fogvatartotti kör meghatározó részének elhelyezése HSR körleten történik, ahol a szolgálatot ellátó személyi állomány az általánosnál magasabb kiképzéssel és nagy szakmai gyakorlattal rendelkezik;
- (2) az érintett fogvatartotti kör viszonylag alacsony száma miatt a személyi állománytól több figyelmet és nagyobb odafigyelést kapnak; magánéleti, vagy életvezetési problémáikra hamarabb fény derül;
- (3) idejük meghatározó részét egyedül töltik;
- (4) a fogvatartottak zárkán kívüli mozgása komoly biztonsági intézkedések mellett, állandó kontroll alkalmazásával történik;
- (5) a speciális zárkák biztonsági ellenőrzése gyakori és alapos.

Jutalmazások

A jutalmazás a börtönökön belül is az egyik legfontosabb pedagógiai eszköz. Ennek alkalmazásával valamennyi fogvatartotti csoport esetében lehet, és kell is élni. Csóti hangsúlyozza, hogy a hosszúidős elítéltek körében *„az egyéniesített döntések megalapozása érdekében kiemelten nagy jelentősége van a velük való foglalkozók információ-cseréjére, a valóban team-munkában történő foglalkozásra. Kezdetől fogva szorgalmazzuk, hogy nem lehet őket kizárni a jutalmazási lehetőségekből, amelynek*

során elsősorban a személyes kapcsolatuk erősítésére, illetve a személyes szükségletek lehetőség szerinti kiegészítésére helyezjük a legnagyobb hangsúlyt.³⁵

A sorozatgyilkosok esetében célszerű a jutalmak számát két dimenzió szerint vizsgálni:

(1) A börtönrezsím, és az abból következő élethelyzet elfogadásának mértékére a megszerzett jutalmak számából következtethetünk. Ez azonban csak külön – külön, az egyes elítéltek egyedi elemzéséhez ad támpontot. Ezt a képet tovább árnyalja, valamint a fogvatartottak viselkedésének összehasonlítására is lehetőséget biztosít, ha a megszerzett jutalmak és a letöltött évek hányadosát számítjuk ki.

	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
Összes	20	12	37	26	16	10	1	0
Jutalom / év	1,3	0,6	2,0	2,0	1,2	0,5	0,1	0

	№9	№10	№11	№12	№13	№14	№15
Összes	1	13	3	2	13	14	15
Jutalom / év	0,1	1,9	0,4	0,3	0,8	0,4	1,6

A sorozatgyilkosok átlagos évenkénti jutalmainak száma megközelíti az egyet (0,9). Ezt az adatot önmagában nem érdemes értelmezni, mert könnyen félrevezetheti az olvasót, hiszen azt jelenthetné, hogy az érintettek kifejezetten együttműködőek. Természetesen a kép ennél sokkal árnyaltabb. Vannak olyan sorozatgyilkosok, akik extrém módon szabálykövetően viselkednek – legalábbis a felszínen. A két legtöbb jutalmat összegyűjtő elítélte (№3 18 év alatt 37 jutalom; №4 13 év alatt 26 jutalom) akár „minta rabként” is tekinthetnénk, de ezzel valószínűen nagy hibát követnénk el, mivel №4 pszichopata, aki a megjárás képességének tökéletes példáját mutatja be. Esetünkben azonban a pszichopata gyilkosok sem igazolják teljeskörűen a szakirodalmi elvárásokat: a másik pszichopata fogvatartott (№6) az eddig letöltött 21 év alatt „mindössze” 10 jutalmat gyűjtött össze.

(2) A fogvatartotti együttműködés dinamizmusát is érdemes megvizsgálni, mert ezzel a módszerrel az egyes személyek börtönléthez történő szocializálódásának folyamatáról, és annak mértékéről alkothatunk képet. Ennek érdekében a jelenlegi bűncselekményük miatti befogadásuktól kezdve hároméves idő intervallumokra osztottuk fel az eddig eltelt időszakot.

35 Csóti A. (2005) p. 28.

	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
1. 3 év	3	0	0	0	0	1	1	0
2. 3 év	4	0	0	3	5	0	0	0
3. 3 év	0	1	0	10	6	3	0	0
4. 3 év	9	0	9	10	4	0		
5. 3 év	4	1	15	3	1	4		
6. 3 év		8	13			2		
7. 3 év		2				0		
ÖSSZES	20	12	37	26	16	10	1	0

	№9	№10	№11	№12	№13	№14	№15
1. 3 év	0	3	2	1	0	1	8
2. 3 év	1	2	0	0	0	1	0
3. 3 év	0	8	1	1	0		
4. 3 év					6		
5. 3 év					4		
6. 3 év					3		
7. 3 év							
ÖSSZES	1	13	3	2	13	2	8

A sorozatgyilkosok egyenként átlagosan közel 11 (10,9) jutalmat gyűjtöttek össze. A jelentős egyéni eltérések mellett (№3 – 37 jutalom; №8 – 0 jutalom) az idő intervallumok között is találunk eltérést. Az első 6 év alatt a sorozatgyilkosok közül 11 fő mindössze 3, vagy annál kevesebb jutalomban részesült. Megfigyelhető továbbá, hogy az érintettek nagy általánosságban a 3. hároméves ciklustól kezdenek együttműködőbbé válni. Ennek a változásnak az egyik elképzelhető okára Solt³⁶ mutat rá, aki szerint a hosszú börtönéveknek az a pozitív hatása, hogy a fogvatartottak viselkedéskontrollja nő, s ez hozzájárul az elítéltek alkalmazkodásához, visszaszorulnak az impulzív, meggondolatlan és agresszív tettek körükben.³⁷ Boros álláspontja összecseng a fenti megállapítással. Véleménye szerint „a börtön szervezete olyan racionális módon van felépítve, a fogvatartottak élete úgy van megszervezve, olyan motivációs rendszerek működnek, amik arra készítetik a fogvatartottakat, hogy alkalmazkodjanak, hogy ez a bizonyos viselkedés-kontroll, vagy önkontroll kialakuljon és fejlődjön”.³⁸

Matovics az „életfogytosok” magatartását vizsgálva úgy látja, hogy az érintettek „általában együttműködő, konformista viselkedés jellemzi. Ítéletük jellege, az izolált körletrészen történő elhelyezés miatt viszont a kiszolgáltatottság érzése magasabb bennük, mint az átlagos elítélt-populációban, ezért egyéni kéréseik elutasítását nehezen

36 Solt Á. (2009)

37 Solt Á. (2009)

38 Boros J. (2005) p. 24.

fogadják el, gyakran a döntéshozó személyes ellentétéként értékelik. Érzékenyen reagálnak a személyzet magatartására, hangulatára, napi ügyekben hozott döntéseire.”³⁹

Fenyítések

A jutalmazás mellett a másik meghatározó pedagógiai eszköz a büntetés (a büntetés-végrehajtási szakterminológia szerint a fenyítés).

A vizsgált populációban a fenyítések száma a jutalmakhoz viszonyítva lényegesen alacsonyabb (az átlag: 3,4 fenyítés / fő; ez évenként átlagos bontásban 0,37 fenyítést jelent).

	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8
Összes	5	10	0	2	2	7	0	0
Fenyítés / év	0,3	0,5	0	0,2	0,2	0,3	0	0

	№9	№10	№11	№12	№13	№14	№15
Összes	0	0	4	01	4	14	2
Fenyítés/év	0	0	0,6	0,1	0,2	2,8	0,4

A táblázatból látszik, hogy 5 fő (№3; №7; №8; №9; №10) az együttműködési szándékát azzal is kifejezi, hogy egyáltalán nem követ el fejelemisértést. További 4 fő (№4; №5; №12; №13) elhanyagolható számban szegül szembe a börtönrendszerrel. Az összes sorozatgyilkos között „mindössze” egyetlen olyan elítélt van (№14), aki folyamatosan és tevőlegesen szembeszáll az intézet rendjével.

A fogvatartotti együttműködés mérőszámának kidolgozása

A fogvatartotti együttműködés szintje objektív módon nehezen mérhető. Tanulmányunkban mégis kísérletet teszünk egy új értékelési rendszer kidolgozására. Véleményünk szerint statisztikai módszerrel kialakítható egy olyan mérőszám, amellyel következtetni tudunk egy-egy elítélt együttműködésének mértékére, illetve ennek a magatartásnak a stabilitására.

Eljárásunk a következő: az adott személy által megszerzett jutalmak számából kivonjuk az elkövetett fejelemisértések számát. (A „sima” fejelemisértéseket egy-egy pontértékkal, míg a társak sérelmére elkövetett erőszakos jellegű fejelemisértéseket hármas szorzóval; a személyi állomány, valamint a büntetés-végrehajtási intézményrendszer ellen elkövetett erőszakos cselekményeket, vagy azok kísérletét négyes szorzóval számítjuk.) Az eredmények alapján öt csoport alakítható ki.

39 Matovics Cs. (2009) p. 105.

Ha a két adat különbsége:

- (1) pozitív és legalább három, valamint a kapott eredmény meghaladja a fogva tartás éveinek számát, akkor a fogvatartott *kifejezetten együttműködő* (++);
- (2) ha a különbség pozitív és legalább három, de a kapott eredmény elmarad a fogva tartás éveinek számától, akkor a fogvatartott *inkább együttműködő* (+);
- (3) ha a különbség a nullához közelít (mínusz egy, nulla, plusz egy), akkor két alapvető alcsoport alakítható ki:
  - (3-1) amennyiben a jutalmazások és a fenyítések száma külön – külön nem haladja meg a hármat, akkor a fogvatartott viszonyulása *semleges* (+0);
  - (3-2) amennyiben a jutalmazások és a fenyítések száma külön – külön meghaladja a hármat, akkor a fogvatartott viselkedése *esetleges és kiszámíthatatlan* (-0);
- (4) ha a különbség negatív, de nem haladja meg a hármat, akkor a fogvatartott *inkább ellenszegülő* (-);
- (5) ha a különbség negatív, és az értéke négy vagy annál több, akkor a fogvatartott *nyíltan ellenszegülő és veszélyes* (--).

Szám	№1	№2	№3	№4
Jutalom	20	12	37	26
„Sima” fegyelemsértés	4	8	0	1
Erőszakos fegyelems.: bv ellen = 4 pont társ ellen = 3 pont	1bv = 4	1bv+ 1társ= 7	0	1bv = 4
Mérőszám	20-8= +12	12-15= -3	37-0= +37	26-5= +21
Letöltött évek	15	21	18	13
Minősítés	+	-	++	++

Szám	№5	№6	№7	№8
Jutalom	16	10	1	0
„Sima” fegyelemsértés	1	6	0	0
Erőszakos fegyelems.: bv ellen = 4 pont társ ellen = 3 pont	1bv = 4	(1) = 3	0	0
Mérőszám	16-5= +11	10-9= +1	1-0= +1	0-0= 0
Letöltött évek	13	7	7	7
Minősítés	+	+0	+0	+0

Szám	№9	№10	№11	№12
Jutalom	1	13	3	2
„Sima” fegyelemsértés	0	0	4	1
Erőszakos fegyelems.: bv ellen = 4 pont társ ellen = 3 pont	0	0	0	0
Mérőszám	1-0= +1	13-0= +13	2-1= +1	2-1= +1
Letöltött évek	7	7	7	7
Minősítés	+0	++	+0	+0

Szám	№13	№14	№15
Jutalom	13	2	8
„Sima” fegyelemsértés	4	12	2
Erőszakos fegyelems.: bv ellen = 4 pont társ ellen = 3 pont	0	2 társ = 6	0
Mérőszám	13-4= +9	2-18= -16	8-2= +6
Letöltött évek	17	5	5
Minősítés	+	-	+

A fenti értékelési rendszer alapján a sorozatgyilkosok viselkedése:

3 fő esetében *kifejezetten együttműködő* (20 %) – közülük 2 fő számos ítélettel rendelkezik, míg 1 fő TÉSZ-es;

4 fő esetében *inkább együttműködő* (27 %) – közülük 1 fő számos ítélettel rendelkezik, míg 3 fő TÉSZ-es;

4 fő esetében *semleges* (27 %) – mind a 4 fő TÉSZ-es;

2 fő esetében *esetleges és kiszámíthatatlan* (13 %) – közülük 1 fő számos ítélettel rendelkezik, míg 1 fő TÉSZ-es;

1 fő esetében *inkább ellenszegülő* (7 %) – számos ítélettel rendelkezik;

1 fő esetében *nyíltan ellenszegülő és veszélyes* (7 %) – TÉSZ-es.

Az elemzés alapján megállapíthatjuk, hogy:

- (1) a börtönszocializáció során a helyzetét 7 fő (47 %) nem csak elfogadta, hanem kisebb, vagy nagyobb mértékben folyamatosan együttműködik a rezsimmel – közülük 3 fő számos ítélettel rendelkezik, míg 4 fő TÉSZ-es;
- (2) semleges magatartást 4 fő tanúsít (27 %) – mind a 4 fő TÉSZ-es;
- (3) a börtönrendszert, az ítéletét és a jelenlegi élethelyzetét a maradék 4 fő nem csak elutasítja, hanem ezt esetleges módon, vagy rendszeres ellenszegüléssel ki is fejezi – közülük 2 fő számos ítélettel rendelkezik, míg 2 fő TÉSZ-es.

Az intézetben belüli viselkedés alapján tehát nincs szignifikáns különbség a számos ítélettel rendelkező és a TÉSZ-es fogvatartottak egyes csoportokon belüli részaránya

között. Kivételt a semleges viselkedők csoportjában találunk, hiszen ott mindenki TÉSZ-es. Ennek egyik magyarázata az lehet, hogy a 4 érintett fogvatartott közül 3 fő csak 2016-ban kapta meg a jogerős ítéletét. Valószínűsíthetően ők „kivártak”, és igyekeztek a bíróság előtt a lehető legkevésbé rossz színben feltűnni. Magatartásuk tendenciája nagy valószínűséggel a közeljövőben fog eldőlni, amikor tudatosul bennük, hogy a börtönlétre az életük végéig kell berendezkedniük.

A hazai börtönökben jogerős ítéletet töltő sorozatgyilkosok 67%-ának TÉSZ az ítélete. A Börtönügyi Szemle következő számában elsősorban ennek a büntetési nemnek a jellemzőit elemezzük, és javaslatot fogalmazunk meg a jogintézmény megváltoztatása érdekében.

Felhasznált irodalom

- Beasley, J. O. (2004): Serial murder in America: case studies of seven offenders, *Behavioral Sciences and the Law* 22 (2004) 395–414. o.
- Boros János (2005): A hosszú tartamú szabadságvesztés hatása a fogvatartottak személyiségére. *Börtönügyi Szemle* 2005/2. 19-24. o.
- Borrill, J. (2002): Self-inflicted deaths of prisoners serving life sentences 1988-2001. *British Journal of Forensic Practice*, 2002/4. 30-38. o.
- Cavadino, Michael – Dignan, James – Mair, George (2013): *The Penal System An Introduction*. (Fifth edition) SAGE, London
- Csóti András (2005): A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. *Börtönügyi Szemle*, 2005/2. 25-28. o.
- Douglas, J. – Olshaker, M. (1988): *Obsession*, Scribner, New York
- Douglas, John E. – Burgess, Ann W. – Burgess, Allen G. – Ressler, Robert K. (1992): „Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes.” Lexington, Mass., Lexington Books
- Dvorchak, Robert J. (1991): *Milwaukee Massacre: Jeffery Dahmer and the Milwaukee Murders*. Dell. New York
- Frottier, P. – Fruehwald, S. – Ritter, K. – Eher, R. – Schwaerzler, J. – Bauer, P. (2002): Jailhouse Blues revisited. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 2002/37. 68-73. o.
- Greig, Charlotte (2005). *Evil Serial Killers: In the Minds of Monsters*. Barnes & Noble, New York
- Gretton, H.M. – McBride, M. – Hare, R.D. – Shaughnessy, G. – Kumka, R.O. (2001): Psychopathy and recidivism in adolescent sex offenders, *Criminal Justice and Behavior* 28 (2001) 427–449. o.
- Hickey, E.W. (2002): *Serial murderers and their victims*. Wadsworth/Thomson Learning, Belmont, CA
- Keppel, R.D. – Birnes, W.J. (1997): *Signature killers: Interpreting the calling cards of the serial murders*. Pocket Books, New York
- Lane, Brian – Gregg, Wilfred (1996): *The New Encyclopedia Of Serial Killers*. (Revised Edition) Headline Book Publishing, London

- Langevin, R. (2003): A study of the psychosexual characteristics of sex killers: can we identify them before it is too late? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 47 (2003) 366–382. o.
- Liebling, A. (2006): The role of the prison environment in prison suicide and prisoner distress. In: Dear, G.E.: Preventing suicide and other self-harm in prison. Basingstoke (UK): Palgrave-Macmillan, 16-28. o.
- Matovics Csaba (2009): A Szegedi Fegyház és Börtön hosszúidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle*, 2009/2. 99-108. o.
- Morana, Hilda C. P. – Stone, Michael H. – Abdalla-Filho, Elias (2006): Personality disorders, psychopathy, and serial killers. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, vol. 28 suppl. 2 São Paulo Oct. 2006
- Morton, Robert J.– Hiltz, Mark A. (2006): Serial Murder. Multi-Disciplinary Perspectives for Investigators. Behavioral Analysis Unit-2, National Center for the Analysis of Violent Crime Critical Incident Response Group, Federal Bureau of Investigation, Quantico, Virginia
- Nagy Ferenc (2013): Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről. *Börtönügyi Szemle* 2013/1. 1-16. o.
- Norris, Joel (1992): Jeffrey Dahmer. Constable Limited, London
- R v Williams (2007) VSC 131, Supreme Court of Victoria, 7 May 2007
- Raine, Adrian – Sanmartin, Jose (2001): Violence and Psychopathy. Springer. 92–93. o.
- Rogers, T. – Blackwood, N. – Farnham, F. – Pickup, G. – Watts, M. (2008): “Fitness to plead and competence to stand trial: A systematic review of the construct and its application.” *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 19. 576-596. o.
- Santa Barbara News Press, 31 March 1981
- Scott, A. Bonn (2014/a): How to Tell a Sociopath from a Psychopath – Understanding important distinctions between criminal sociopaths and psychopaths. *Psychology Today*, Sussex Publishers, LLC HealthProfs.com <https://www.psychologytoday.com/blog/wicked-deeds/201401/how-tell-sociopath-psychopath>
- Scott, A. Bonn (2014/b): Psychopathic Criminals Cannot Be Cured. Psychopaths can be trained and managed but not cured. *Psychology Today*, Sussex Publishers, LLC HealthProfs.com <https://www.psychologytoday.com/blog/wicked-deeds/201408/psychopathic-criminals-cannot-be-cured>
- Solt Ágnes (2009): Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata. *Börtönügyi Szemle*, 2009/2. 77-98. o.
- Stone, M.H. (2006): Personality disordered patients: treatable and untreatable. American Psychiatric Press, Washington DC.

Hivatkozott jogszabály

2012. évi C. törvény